

Convergența europeană a sectorului agroalimentar românesc – variabile macroeconomice de influență

Prof. Univ. Dr. Filon TODEROIU

Institutul de Economie Agrară al Academiei Române

Calea 13 Septembrie nr.13, sector 5, București

<http://www.eadr.ro/>

Date de contact: filon.toderoiu@gmail.com; filon@eadr.ro;

Prezentare autor:

Filon Toderoiu este cercetător principal gradul I, prof. univ. dr., director adjunct științific al Institutului de Economie Agrară al Academiei Române. **Domenii de interes:** analiză și previziune macroeconomică; analiza relațiilor inter - ramuri în economia națională; eficiență alocativă și măsurarea recompensei factorilor în economia națională și agroalimentară; măsurarea decalajelor de dezvoltare și a competitivității agroalimentare în profil regional (zonal). Filon Toderoiu este autor a numeroase articole publicate în reviste de specialitate ca Revista Română de Economie, Romanian Economic Forecasting Journal, Agricultural Economics and Rural Development. Autor și co - autor în volumele „*Alternativele economiei rurale a României: Dezvoltarea agriculturii sau insecuritate alimentară și deșertificare rurală severă*”, Editura Academiei Române, București, (2011), 311 pag., ISBN: 978-973-27-2066-0; „*Matrici economice, sociale, ecologice și strategii de dezvoltare durabilă în Țara Hațegului – Retezat*”, Vol. II, Editura Academiei Române, București, (2010), 584 pag., ISBN: 978-973-27-1943-5;

Rezumat

Efectele integrării europene asupra susținerii dezvoltării economice și sociale a țărilor membre, asupra procesului de convergență și de reducere a disparităților dintre statele membre constituie un domeniu de interes special, atât pentru cercetători, cât și pentru practicieni.

În România, politica guvernamentală de convergență economico - socială pare relativ difuz formulată, fiind cumva subsumată politicilor de dezvoltare regională, pentru care s - a elaborat Programul de Convergență 2008 – 2011.

Se consideră că procesul complex de convergență economico - socială din orice țară sau comunitate de state, poate fi abordat din perspectiva a două principale unghiuri de tratare: ca stadiu al realizării convergenței și ca intensitate a procesului de realizare a convergenței.

Analiza statistică generală a procesului de convergență economică se bazează pe două seturi de indicatori relevanți: indicatori de structură economică și indicatori de performanță economică.

Foarte ilustrativ pentru decalajul de nivel de dezvoltare de recuperat prin convergență, este faptul că din cele 15 regiuni cu cel mai scăzut nivel de dezvoltare din UE-27, șase provin din România (Centru – 38%, Nord-Vest - 36%, Sud-Est – 33%, Sud-Muntenia – 32%, Sud-Vest Oltenia – 30%, Nord-Est – 25%).

Prin dezvoltarea economică din perioada 1999 – 2006, populația regiunilor cu un PIB / locuitor de peste 75 % din media UE – 27 a sporit cu ca. 10,6 mil. locuitori, dar regiunile mai slabe din punct de vedere economic au profitat doar în mică măsură de progresul de convergență din UE în prima jumătate a acestui deceniu.

Așadar, la nivel macroeconomic, chiar pe fondul prezenței, în perioada 2002 – 2006, a unui proces de creștere economică sistematică, tendința ușoară spre coeziune regională crescândă, din anii 2002 – 2004 (D și IDR descrescătoare), este urmată de un trend regresiv al acestei caracteristici calitative a dezvoltării, în anii 2005 – 2006 (D și IDR crescătoare).

Cuvinte cheie: convergență reală, competitivitate regională, disparitate regională, densitate regională

Abstract

The effects of European integration upon the support to economic and social development in the EU Member States, upon the convergence process and bridging up the gaps between the Member States represents a field of particular interest, both for researchers and for practitioners.

In Romania, the governmental policy with regard to the economic-social convergence seems to have a relatively diffuse formulation, being rather included in the regional development policy, for which the Convergence Program 2008–2011 was designed.

It is considered that the complex economic-social convergence process from any country or community of states can be approached from two main perspectives: as stage of convergence fulfillment and as intensity of the convergence fulfillment process.

The general statistical analysis of the economic convergence process is based upon two relevant sets of indicators: economic structure indicators and economic performance indicators.

Very illustrating for the development gap to be recovered by convergence is the fact that out of the 15 regions with the lowest development level from EU-27, six regions are from Romania (Center – 38%, North - West – 36%, South - East – 33%, South - Muntenia – 32%, South - West Oltenia – 30%, North - East – 25%).

Starting from the theoretical concepts related to the regional economic convergence, generating social cohesion, and the system of related measurement indicators system, the paper intends to present the state of things in this field in the European Union, on the basis of certain macroeconomic or demo - economic quantitative evaluations, from which certain tendencies in the regional convergence evolution can be identified.

The second level of regional economic convergence methodology application targets Romania's real economy, namely two important sectors: the industrial non-financial – banking SMEs and agriculture.

Key words: real convergence, regional competitiveness, regional disparity, regional density.

INTRODUCERE

În ultimele două decenii, un număr semnificativ și în creștere de studii empirice referitoare la indicatorii de creștere regională, s-au bazat (explicit sau nu) pe așa-numita teorie a convergenței (Bussoletti et al. 2003).

Agricultura și alimentația, ca problematică, este și rămâne de interes global și european, atât ca atare, cât și privite ca un subsistem al altor „sfidări” la scară mondială (globalizarea, sărăcia, dezvoltarea durabilă, competitivitatea, etc.), iar mai nou, criza financiar – economică, în curs de desfășurare.

Particularitatea esențială a spațiului economic european – deja extins la 27 de țări – este că agricultura și alimentația „consumă” principala „porție” din „cozonacul” bugetar comunitar, acest sector și revendicând reforme de ajustare, atât la rigorile comerțului internațional - formulate de OMC - cât și la cerințele convergenței reale a economiilor europene.

Nivelul general de convergență economică regională în România depinde, în bună măsură, de performanțele sectorului agroalimentar, măsurate și prin diminuarea sensibilă a discrepanțelor teritoriale din înzestrarea cu resurse și factori de producție și din rezultate, știut fiind că una dintre particularitățile esențiale ale agriculturii – zonalitatea teritorială a favorabilității – face ca, rareori, distribuția spațială a zonelor de producție (ofertă) să coincidă cu cea a centrelor de consum (cerere) de bunuri agroalimentare.

Pornind de la aceste premise, orice strategie de dezvoltare pe termen mediu sau lung, care vizează creșterea gradului de competitivitate și convergență regională a economiei

României, nu poate face abstracție de prezența și viitorul sectorului agroalimentar, ca subsistem important al economiei naționale.

Lucrarea își propune ca, pornind de la conceptele teoretice legate de convergența economică regională (cap. 1), generatoare de coezine socială, și sistemul indicatorilor aferenți de comensurare, să prezinte starea lucrurilor în acest domeniu în Uniunea Europeană, prin intermediul unor evaluări macroeconomice (subcap. 2.1) sau demo - economice cantitative (subcap. 2.2), din care pot fi identificate unele tendințe în evoluția convergenței regionale (subcap. 2.3).

Al doilea palier de aplicare a metodologiei convergenței economice regionale vizează economia reală a României, și anume în două sectoare importante: IMM – urile industriale nefinanciar - bancare (subcap. 2.4), și respectiv agricultura (subcap. 2.5).

CAPITOL 1. MATERIAL ȘI METODĂ

1.1. Ontogeneza problematicii.

Cercetarea referitoare la efectele integrării europene asupra susținerii dezvoltării economice și sociale a țărilor membre, asupra procesului de convergență și de reducere a disparităților dintre statele membre constituie un domeniu de interes special, atât pentru academicieni, cât și pentru practicieni¹.

Într-o privire sintetică, pentru perioada de programare 2007 – 2013, politica de coeziune economică și socială a Uniunii Europene are la dispoziție un buget de 308 mld. Euro (ca. 35 % din totalul bugetului comunitar), trei mari obiective fiind vizate:

- *Convergența*, pentru care sunt prevăzute 251 mld. Euro (81,5 % din fondurile structurale), adresate regiunilor din statele membre ale UE cu un PIB / locuitor situat sub limita de 75 % din media comunitară și regiunilor care cad în așa-numitul „efect statistic” al schimbării mediei mediei UE, ca urmare a aderării de noi state;
- *Competitivitatea regională și ocuparea*, pentru care sunt alocați 49 mld. Euro (16 % din fondurile structurale), vizând regiunile care nu sunt eligibile sub obiectivul de convergență;
- *Cooperarea teritorială europeană*, susținută cu 8 mld. Euro (2,5 % din fondurile structurale), vizând cooperarea transnațională, trans-frontalieră și inter-regională.

În România, politica guvernamentală de convergență economico-socială pare relativ difuz formulată, fiind cumva subsumată politicii de dezvoltare regională, pentru care Programul de Convergență 2008 - 2011² preconizează două obiective:

- diminuarea dezechilibrelor regionale existente prin stimularea creșterii competitivității și prin revitalizarea zonelor defavorizate.
- dezvoltarea echilibrată regională prin corelarea politicilor publice naționale de dezvoltare sectorială cu politicile publice de dezvoltare locală: infrastructură și

¹ Vezi Zaman, Gh., Georgescu, G. (2009), „Structural fund absorption: a new challenge for Romania”, în: *Romanian Journal of Economic Forecasting (RJEf)*, Nr. 1, pp 138 – 154;

² Vezi: Programul de Convergență 2008 – 2011, Guvernul României, Mai 2009, 79 p. Forma actualizată a acestuia a fost elaborată pe baza Regulamentului C.E. Nr.1055 / 2005 care amendează Regulamentul C.E. Nr.1466 / 1997 privind întărirea supravegherii situației bugetare și coordonarea politicilor economice. În conformitate cu cerințele C.E., a treia ediție a Programului de Convergență respectă metodologia privind conținutul și formatul Programelor de Convergență și Stabilitate, adoptată de Consiliul Ecofin în data de 10 octombrie 2005. Totodată, ia în considerație „Opinia Consiliului European”, recomandând stabilirea unor ținte bugetare mai restrictive pentru anii următori și revizuirea structurii cheltuielilor publice. Guvernul a formulat prioritățile în conformitate cu evoluțiile mediului internațional, prin elaborarea unor măsuri de relansare și stimulare a creșterii economice. Aceste măsuri de ajustare la nivel național sunt coordonate cu prevederile Planului European de Redresare Economică.

transporturi, creșterea ocupării forței de muncă, dezvoltare rurală, educație și sănătate, mediu.

1.2. Metodologia utilizată.

Cu ajutorul indicatorilor disponibili din datele ESA-95, *convergența regională a activității economice* poate fi configurată în *trei modalități* diferite³. *Prima*, cea mai simplă, presupune măsurarea discrepanței absolute dintre nivelul maxim și nivelul minim al PIB – ului pe locuitor la nivel regional NUTS - 2. *Al doilea demers* este de a estima ponderea populația trăitoare în regiuni care arată anumite niveluri ale PIB pe locuitor, în comparație cu media UE – 27. *A treia metodă* este de a calcula dispersia PIB – ului regional la nivel NUTS - 2, care este un indicator derivat pe care Eurostat îl calculează din 2007.

Aprecierea relevantă a procesului de convergență poate fi confirmată prin nivelurile înregistrate, în decursul timpului, de o serie de indicatori statistici referitori la omogenitate, concentrare, polarizare, entropie, complementaritate⁴.

Se consideră că procesul complex de convergență economico - socială din orice țară sau comunitate de state, poate fi abordat din perspectiva a două principale unghiuri de tratare: pe de o parte, ca *stadiu al realizării convergenței*, iar pe de altă parte, ca *intensitate a procesului de realizare a convergenței*.

Măsurarea *stadiului de realizare a convergenței* poate fi realizată prin intermediul unui “panel” de cinci grupe de indicatori:

- referitori la *împrăștiere* (simpli – amplitudinea și abaterea) și sintetici (dispersia, abaterea medie pătratică - denumită și convergența σ - coeficientul de variație și abaterea medie liniară)). Cu cât acești indicatori statistici manifestă tendință de scădere, cu atât procesul de convergență este mai pregnant.
- referitori la *gradul de concentrare* (coeficienții Gini, Gini-Struck, coeficientul și curba Gini - Lorenz, coeficientul Herfindahl, indicele Theil. Tendința spre zero a acestor coeficienți de concentrare exprimă existența unei stări de “echitate”, de echilibru, proporționalitate între distribuția resurselor și cea a rezultatelor.
- referitori la *gradul de polarizare* (variantele coeficientului de concentrare);
- referitori la *multidimensionalitate* (indicele dezvoltării umane – IDU);
- referitori la *complementaritate*, prin care se semnalează un potențial de cooperare economică reciproc avantajoasă.

Aprecierea *intensității procesului de realizare a convergenței* poate fi realizată prin intermediul unui “panel” de cinci indicatori (analiza de regresie și convergența β ; seriile cointegrate; matricea probabilităților de tranziție; testul dependenței spațiale; econometria teritorială; indicii inegali de creștere economică).

Se consideră că analiza statistică a performanțelor regionale, vizează creșterea economică în termeni de structuri economice, inovare și economia cunoașterii, accesibilitate, mediu și prevenirea riscului.

Noua teorie a creșterii economice reprezintă un semnificativ avans comparativ cu modelele neoclasice în care, pentru o populație dată, există o rată optimală de economisire (și deci de investire), care determină echilibrul pe termen lung al PIB – ului pe locuitor.

Și- a făcut loc, în ultimii ani, curentul de opinie⁵ conform căruia creșterea economică

³ Vezi Krueger A (2009) „Narrowing spread in regional GDP”, *Eurostat Statistic in focus*, 75, p.8;

⁴ Vezi: Pecican, E. St. (2009), „Indicatori privind convergența reală și aplicațiile acestora”, în Iancu, A. (coord.) „*Convergența economică*”, Ed. Academiei Române, București, pp 11-43;

este un proces tranzitoriu de ajustare a momentului din care factorul cumulativ (capitalul) excede venitul marginal descrescător.

Analiza empirică a convergenței regionale și determinanții creșterii economice poate fi adâncită, pe baza a două principale demersuri teoretice, referitoare la o viziune comună asupra schimbărilor tehnologice pentru creștere:

- prima, se referă la „noua teorie a creșterii” (în sensul regional);
- a doua, bazată pe viziunea (neo)Schumpeteriană (sau evoluționistă) a creșterii economice.

Procesul integrării europene a constituit un bun teren pentru testarea teoriilor menționate anterior:

- mai întâi, prin existența convergenței, care mult timp a fost litigioasă (privind dinamica indicatorilor de PIB / locuitor după 1980, diverse studii au produs rezultate neunanime);
- al doilea, dacă heterogenitatea a crescut între țările membre ale UE, au apărut disimilitudini crescînde în interiorul țărilor, care sugerează că a intervenit dezvoltarea polarizată în Europa (vezi conceptul „convergenței de club”, introdus de Quah⁶).

Analiza statistică generală a procesului de convergență economică se bazează pe *două seturi de indicatori relevanți*:

- *indicatori de structură economică*:
 - populația;
 - densitatea populației;
 - ponderea ocupării în sectorul primar;
 - ponderea ocupării în sectorul manufactorial;
- *indicatori de performanță economică*:
 - PIB / locuitor, în PPS;
 - Rata șomajului;
 - Rata creșterii reale a PIB (în prețuri constante);
 - Rata creșterii reale a PIB / persoană ocupată.

În ultimii ani, se pune din ce în ce mai mult accentul pe importanța *competitivității regionale*, semnalându-se unele tendințe îngrijorătoare în ceea ce privește avantajul competitiv, atât în context global, cât și local, subiectul ajungând chiar “cap de afiș” la nivelul formulării politicilor europene. Noua Agendă Lisabona cere ca “UE să - și mobilizeze toate resursele naționale și comunitare corespunzătoare – inclusiv politica de coeziune socială” și spune răspicat că o mai puternică asumare a obiectivelor acestei Strategii este posibilă numai prin implicarea actorilor locali și regionali, precum și a partenerilor sociali.

Intervenția noilor circumstanțe ale crizei financiar – economice în valorizarea avantajelor competitive la nivel național, scoate și mai clar în evidență rolul factorilor locali și ai inițiativei economice în dezvoltarea economică generală a unei țări. Iar sectorul întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) constituie, în acest context, un “segment” esențial al economiilor moderne dezvoltate.

Se consideră, la modul general, că mediul economic regional este modelat de trei mari grupe de factori care influențează spiritul antreprenorial, mai exact, factori specifici *macro - climatului*, *micro - climatului* și factori specifici *fiecărui individ* în parte (GEA 2007).

Construcțiile teoretice combină, de regulă, din ce în ce mai mult, aspectele macro - ale politicilor industriale cu cele regionale ale economiei aglomerărilor industriale. Mod de a

⁵ Vezi: „Policy guidelines for regions falling under the new new competitiveness...”, Vol. I, Statistical analysis, Csil Milano, dec. 2005;

⁶ Quah, D. T. (1996), “Regional convergence clusters across Europe”, *European Economic Review*, vol. 40.

spune că politica competitivității regionale joacă un rol nou, sporit, prin accentul asupra regiunilor care se bucură de cele mai mari creșteri de competitivitate.

Indiferent de definiție, competitivitatea este legată de obicei de rezultate tangibile, cum ar fi creșterea continuă a productivității, salarii reale și nivel de trai ridicate, și procese inovatoare cu efecte de antrenare. Condițiile necesare studiului competitivității la nivel național pot fi comune cu cele necesare analizei la nivel regional, deși, în ultimul caz, unele constrângeri uzuale – mobilitatea factorilor de producție, barierele comerciale, absorbția șocurilor macroeconomice – sunt incomparabil mai relaxate.

Definitiv, competitivitatea regională poate însemna abilitatea unei regiuni și, deci, a autorităților ei publice, de a - și menține baza locală de entități economice (firme, întreprinderi, etc) și forța de muncă calificată și de a atrage investiții străine.

Deși se afirmă nu există o definiție universal acceptată a competitivității regionale, acest concept încearcă să măsoare nivelul de prosperitate economică al regiunilor⁷, demers realizat, de obicei, prin construirea unui set de indicatori și, apoi, prin compararea rezultatelor pe regiuni, cu scopul de a cuantifica gradul de succes obținut de fiecare regiune în parte. Utilitatea acestui exercițiu constă în a vedea dacă acești factori fundamentali ai succesului pot fi antrenați și în regiunile mai slab performante⁸.

Suportul informațional al studiului este conferit de datele referitoare la statistica întreprinderii (pe activități CAEN, în profil regional și pe clase de mărime), indicatorii direcți relevanți pentru economia sectorului IMM vizând: numărul de IMM – uri și, respectiv, de angajați, cifra de afaceri și investițiile brute.

Din cele 6 corelații posibile dintre cei 4 indicatori primari amintiți, considerăm că doar trei indicatori derivați prezintă o relevanță sporită: *numărul de angajați pe un IMM (înzestrare cu forță de muncă); cifra de afaceri pe un IMM (puterea economică a întreprinderii); cifra de afaceri pe un angajat (productivitatea muncii).*

Prima metodă de cuantificare a convergenței spre coeziune socială a dezvoltării economice regionale se bazează pe determinare *dispersiei regionale (D)* a unui indicator derivat, exprimată ca procent din media națională a acestuia, conform relației următoare:

⁷ *Produsul intern brut (PIB) pe locuitor* este unul dintre cei mai reprezentativi indicatori al competitivității regionale, el măsurând, astfel, nivelul general de dezvoltare, dar și standardul de viață dintr-o anumită regiune. Acest indicator este utilizat frecvent și ca expresie parțială a productivității într-o anumită regiune, în practică existând argumente suficiente pentru o asemenea interpretare. De exemplu, descompunerea PIB-ului / locuitor într - un agregat multiplicativ de alți patru factori componenți, fiecare dintre aceștia având o interpretare economică specifică. (vezi www.gea.org.ro, 2007). Este de remarcat faptul că cei mai importanți indicatori în creșterea PIB / locuitor sunt primii trei - PIB / număr total de ore lucrate (productivitatea muncii), numărul total de ore lucrate / total angajați și total angajați / populația activă (rata de angajare), al patrulea indicator - populația activă / total populație - reprezentând așa – numita componentă demografică (rata de activitate), de regulă mai puțin relevantă pe termen scurt și mediu (vezi Vincze 2002).

⁸ de referință (vezi GEA 2007) privind comensurarea competitivității regionale apelează, frecvent, la *metoda dispersiei ratelor de ocupare* ale forței de muncă. Aceasta este zero când ratele de ocupare în interiorul regiunii (urban - rural) sunt identice și crește când există o modificare pozitivă în diferențele de ocupare pe medii (urban - rural). Totodată, dispersia (variația) intra - regională este dată de expresia D_i de mai jos și exprimă variația ponderată a ratelor de ocupare pe medii (urban - rural), divizată prin rata de ocupare la nivelul unității de analiză (regiunea), fiind definită prin relația:

$$D_i = \left\{ \sum_i \left[\left(\frac{x_i}{y_i} \right) \left(\frac{y_i}{\sum_i y_i} \right) \right] / \left(\frac{\bar{x}}{\bar{y}} \right) \right\}, \text{ unde: } x_i = \text{populație ocupată de vârstă 15 - 64 ani din regiunea / mediul}$$

i ; y_i = populația totală de vârstă 15 - 64 ani din regiunea / mediul i ; \bar{x} și \bar{y} = mediile variabilelor x_i și y_i ; \bar{x}/\bar{y} = rata de ocupare la nivelul unității de analiză, adică $\sum x_i / \sum y_i$;

$$D = \left[100 \frac{1}{Y} \sum_i^n |y_i - Y| \left(\frac{p_i}{P} \right) \right] \quad (1), \text{ unde:}$$

D = dispersia regională a indicatorului derivat „y”⁹;
y_i = nivelul indicatorului derivat „y”, în regiunea „i”;
Y = media națională a indicatorului derivat „y”;
p_i = nivelul regional al indicatorului de ponderare „p”;
P = nivelul național al indicatorului de ponderare „p”.

A doua metodă de comensurare a convergenței regionale se referă la determinarea *indicelui disparității regionale (IDR)* a unui indicator derivat față de media sa națională, după următoarea relație analitică:

$$IDR = 100 \frac{1}{Y} \cdot \sqrt{\frac{\sum_i^n (y_i - Y)^2}{N}} \quad (2), \text{ unde:}$$

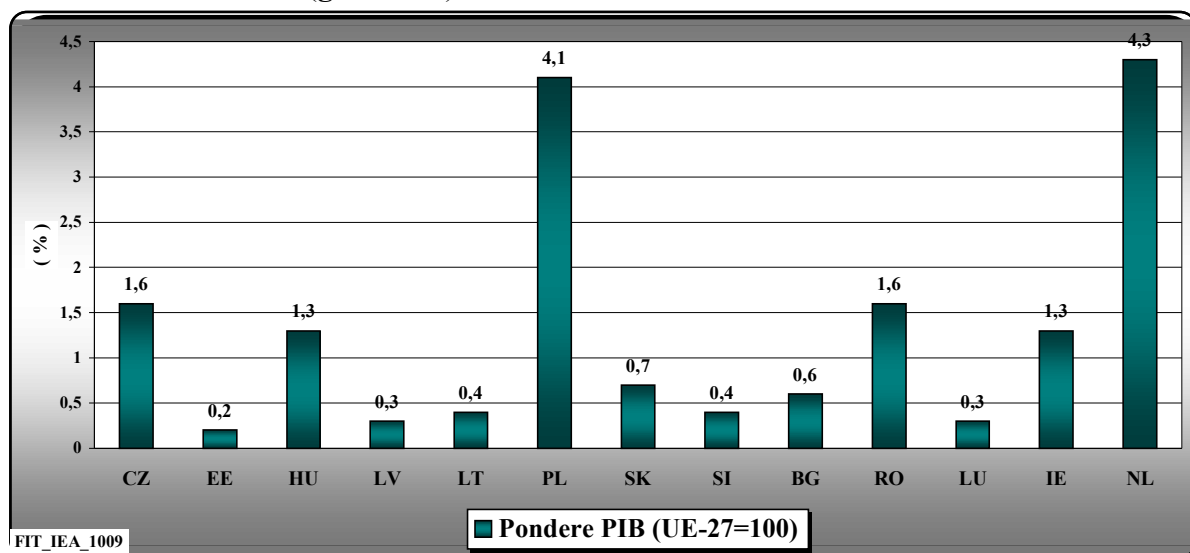
IDR = indicele disparității regionale a indicatorului derivat¹⁰;
N = numărul de regiuni ale țării;

CAPITOL 2. REZULTATE ȘI DISCUȚII

2.1 Convergența economică în U. E. – evaluări macroeconomice.

Cele zece țări central și est – europene (UE - 10) sunt considerate economii deschise mici. Ca grup, ele reprezintă 21 % din populația UE - 27 și 11 % din PIB – ul UE-27 (măsurat în PPS)¹¹.

Cele mai mici dintre ele (Estonia, Letonia, Lituania, Slovenia, Slovacia și Bulgaria) sunt comparabile, ca dimensiuni ale economiei, cu Luxemburg, pe când Cehia, Ungaria și România sunt similare, în ceea ce privește mărimea economiei, cu Irlanda, iar Polonia este similară Olandei. La standarde europene, Luxemburgul, Irlanda și Olanda sunt, așadar, economii deschise mici (**grafic 2.1**).

Sursa: calculatii proprii, pe baza datelor din von Hagen, J., Siedschlag, I., (2008), ADB Institute, Disc. Paper 103

Grafic 2.1. Convergențe dimensionale ale economiilor est-europene, 2007.

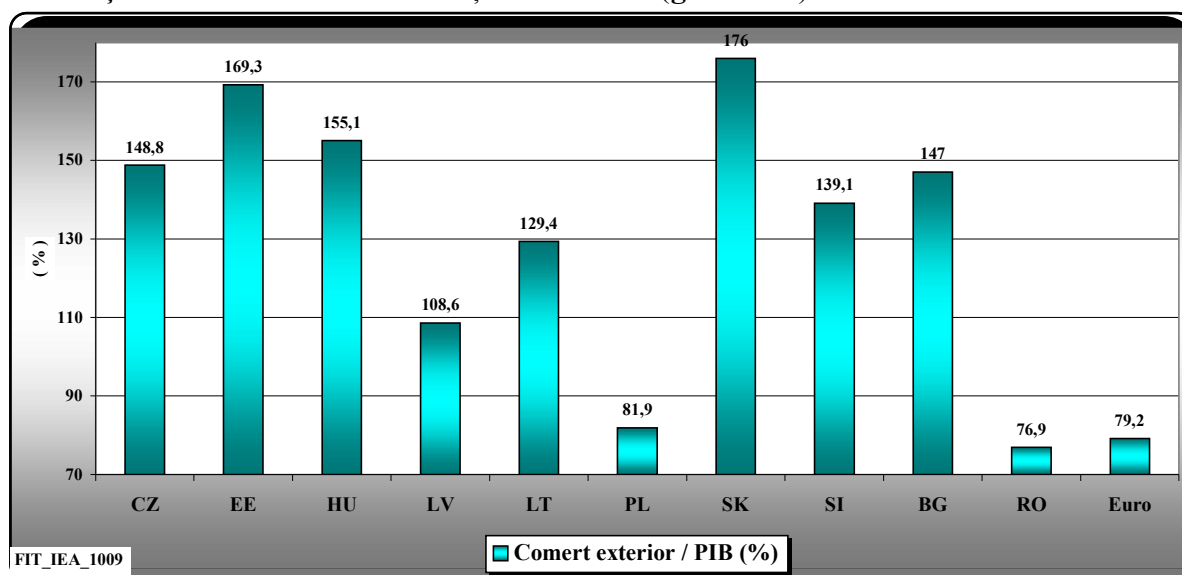
Deschiderea comercială, măsurată ca pondere a comerțului exterior total de bunuri și

⁹ Ediția 2009 a „Monitorului IMM” („MittelstandsMonitor 2009”) este dedicată celor trei teme importante: Microfinanțarea înființărilor de IMM – uri; Dinamica în comportamentul inovativ al IMM – urilor; Activitățile patentate ale IMM – urilor;

¹⁰ Eurostat, Statistik kurz gefasst, Nr. 31 / 2008, Unternehmen nach Groessenklassen – Ueberblick ueber KMU in der EU.

¹¹ Vezi: von Hagen, J., Siedschlag, I., 2008, „Managing capital flows Europe”, in ADB Institute disc. Paper 103;

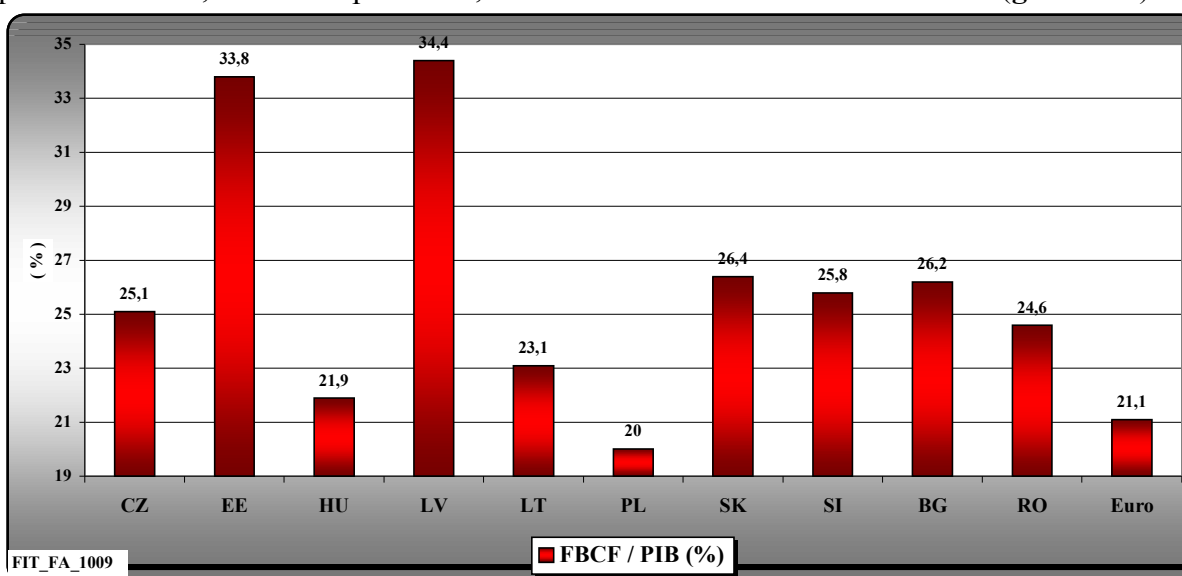
servicii în PIB, în țările UE-10, este apropiată de cea din țările spațiului euro în România și Polonia și mult mai ridicată în restul țărilor UE-10. (grafic 2.2).

Sursa: calculatii proprii, pe baza datelor din von Hagen, J., Siedschlag, I., (2008), ADB Institute, Disc. Paper 103

Grafic 2.2. Convergență comercială externă a economiilor est-europene, 2007.

În anul 2006, formarea brută de capital fix (FBCF), ca pondere în PIB, se înscrie între 21,9 % (Ungaria) și 25,0 % (Cehia, Slovacia, Slovenia, Bulgaria) și peste 30 % (Estonia și Letonia). Aceste rate de investire sunt ridicate, comparabil cu media spațiului euro, de numai 21,1 %. Dat fiind, însă, că în aceste țări (UE-10), nivelul al venitului per capita este scăzut, se preconizează că, în viitorul previzibil, ratele de investire vor rămâne tot înalte (grafic 2.3).

Sursa: calculatii proprii, pe baza datelor din von Hagen, J., Siedschlag, I., (2008), ADB Institute, Disc. Paper 103

Grafic 2.3. Convergența investițională a economiilor est-europene, 2007.

În decursul decadei trecute, țările UE-10 au cunoscut un puternic proces de convergență reală către UE, în termeni de nivel al PIB / locuitor și productivitate. Rata medie anuală de creștere a PIB / locuitor a grupului țărilor UE-10 a fost de 3,6 % în perioada 1997 – 2001 și de 5,4 % în perioada 2002 – 2006, pe când spațiul euro a prezentat rate de 2,8 % și respectiv 1,5 %. Cele mai înalte rate s-au înregistrat în cele trei țări baltice în decada trecută (6,2 % în perioada 1997 – 2001 și 9,0 % în intervalul 2002 – 2006). Semnificativ, în ultimii cinci ani, creșterea reală a rămas vigurasă în țările UE – 10, în timp ce în spațiul euro a scăzut.

S – a constat o semnificativă corelație negativă între nivelul PIB /- locuitor în anul 1997 și media ratelor anuale de creștere în anii 1997 – 2006, unde țări cu nivel inițial scăzut al venitului per capita, aceste crește mai puternic decât în țările bogate. Cele trei țări baltice, ca și Bulgaria și România, care au cel mai scăzut nivel al venitului / locuitor, sunt așteptate să continue să prezinte cele mai ridicate rate de creștere între țările membre ale UE – 27.

Creșterea productivității muncii în decada trecută, măsurată ca spor de PIB / persoană ocupată, a fost mult mai înaltă în UE – 10 comparativ cu spațiul euro. Cele mai înalte rate de creștere au fost înregistrate, iarăși, în țările baltice. Există o tendință clară pentru nivelurile productivității muncii, de a cuprinde țări cu nivel inițial scăzut al productivității impusă de rate înalte de creștere, comparativ cu țările cu nivel înalt din spațiul euro.

2.2 Convergența economică regională – evaluări demo – economice cantitative.

PIB - ul regional (NUTS-2) pe locuitor (exprimat în Standarde ale Puterii de Cumpărare - PPS) diferea considerabil, în anul 2006, în cadrul celor 275 de regiuni ale UE – 27 (plus Croația și FYROM), amplitudinea decalajului de nivel situându-se între 336% (Inner London) și 25% (regiunea Nord - Est, România)¹². Foarte ilustrativ pentru decalajul de nivel de dezvoltare de recuperat prin convergență, este faptul că din cele 15 regiuni cu cel mai scăzut nivel de dezvoltare din UE-27, șase provin din România (Centru – 38%, Nord-Vest - 36%, Sud-Est – 33%, Sud-Muntenia – 32%, Sud-Vest Oltenia – 30%, Nord-Est – 25%). De altfel, ca ordin de mărime, amplitudinea PIB-ului pe locuitor se situa între 79400 PPS (Inner London) și 5800 PPS (regiunea Nord-Est, România), comparativ cu media UE-27 de 23600 PPS.

Determinarea *amplitudinii valoare maximă / valoare minimă* permite observația că această discrepanță a scăzut, de la factorul de multiplicare de 16,0 / 1,0 (2001), la un factor de multiplicare de 13,6 / 1,0 (2006). Motivul principal al acestui recul vizibil a fost dezvoltarea economică accelerată din Bulgaria și România. Deoarece la acest demers metodologic sunt luate în considerație doar valorile extreme ale distribuției, devine clar că o mare parte din mutațiile (translațiile) dintre regiuni rămân nereflectate.

Pentru aprecierea mai exactă a convergenței economice, regiunile de dezvoltare pot fi grupate în clase, după nivelul PIB / locuitor (în PPS). Pe această ale se poate cunoaște ce *pondere are populația care trăiește în țările* luate în considerație (UE – 27 plus Croația și FYROM), în *regiuni mai mult sau mai puțin bogate* și cum a evoluat această pondere. În fapt, convergența dintre regiuni, în intervalul 2001 – 2006, a făcut progrese vizibile.

Astfel, ponderea populației cu reședința în regiunile în care PIB – ul / locuitor se situează sub granița de 75 % din media UE – 27, a scăzut de la 28,5 % la 25,2 %. Concomitent, ponderea populației în regiunile cu valori ale PIB – ului / locuitor situate peste granița de 125 % a scăzut de la 23,0 % la 20,1 %.

Prin translațiile (mutațiile) de la „standardul” și „lanterna roșie” ale distribuției, ponderea populației în domeniul de mijloc (PIB / locuitor între 75 % și 125 % din media UE-27) a crescut puternic, de la 48,5 % la 54,7 %, corespunzând unui spor de 35 mil. locuitori.

Cu toate progresele vizibile, per total, ale convergenței economice, la o comparare a mediilor trianuale 1999 – 2001 și 2004 – 2006, se constată că doar 5 din cele 275 regiuni au depășit granița de 75 % din media UE -27 (e vorba de câte o regiune din Grecia, Spania, Polonia, România și Regatul Unit), în aceste regiuni locuind exact 16 mil. locuitori (3,8 % din populația celor 29 de țări considerate).

Concomitent, PIB – ul / locuitor în patru regiuni a căzut iarăși sub granița de 75 % (două italiene și câte una franceză și grecească), cu o populație totală de 5 mil. locuitori (ca. 1,1 % din populația celor 29 de țări luate în considerație).

¹² Vezi „Eurostat Jahrbuch der Regionen 2009”, European Commission, ISSN 1830 - 9690;

Contraupunându – se cele două evoluții economice semnalate anterior, rezultă că, prin dezvoltarea economică din perioada 1999 – 2006, populația regiunilor cu un PIB / locuitor de peste 75 % din media UE – 27 a sporit cu ca. 10,6 mil. locuitori (**tabel 2.1**).

Tabel 2.1: Ponderi ale populației cu domiciliu în regiuni economice mai puternice sau mai slabe (%)

	2001	2006
> 125 % din media UE - 27 = 100	23,0	20,1
> 110 – 125 % din media UE - 27 = 100	16,0	16,5
> 90 % - 110 % din media UE - 27 = 100	22,7	24,9
> 75 % - 90 % din media UE - 27 = 100	9,8	13,3
< 75 % din media UE - 27 = 100	28,5	25,2
< 50 % din media UE - 27 = 100	15,3	11,5

Sursa: Eurostat Jahrbuch der Regionen 2009;

Aceste rezultate în domeniul apropiat de importanta graniță de 75 % pentru politica regională permite avansarea supoziției că regiunile mai slabe din punct de vedere economic au profitat doar în mică măsură de progresul de convergență din UE în prima jumătate a acestui deceniu.

O analiză mai exactă relevă, totuși, că numeroase regiuni cu un PIB / locuitor de sub 75 % din media UE -27 au făcut considerabile progrese. Astfel, populația care locuiește în regiunile cu un PIB / locuitor de sub 50 % din media UE – 27 s-a diminuat între anii 2001 și 2006 cu aproape 25 %, de la 15,3 % la 11,5 %, respectiv cu peste mil. locuitori.

Pe de altă parte, referitor la cele mai slabe economic 20 de regiuni ale UE-27, în care locuiesc 7,5 % din populație, se poate afirma că această grupă a avansat în intervalul de timp considerat (2001 - 2006), în sensul că PIB-ul său pe locuitor a urcat dela o pondere de 28,2 % la 33,2 % din media comunitară a indicatorului, aici intervenind consecințele puternicului proces de revenire economică din Bulgaria și România.

2.3. Tendințe în evoluția convergenței regionale în UE – 27.

Dimensiunea temporală a evoluției convergenței regionale poate fi reliefată prin aplicarea metodei (1) de determinare a dispersiei medii regionale a PIB – ului / locuitor (în PPS), pentru o perioadă relevantă (1995 – 2005).¹³

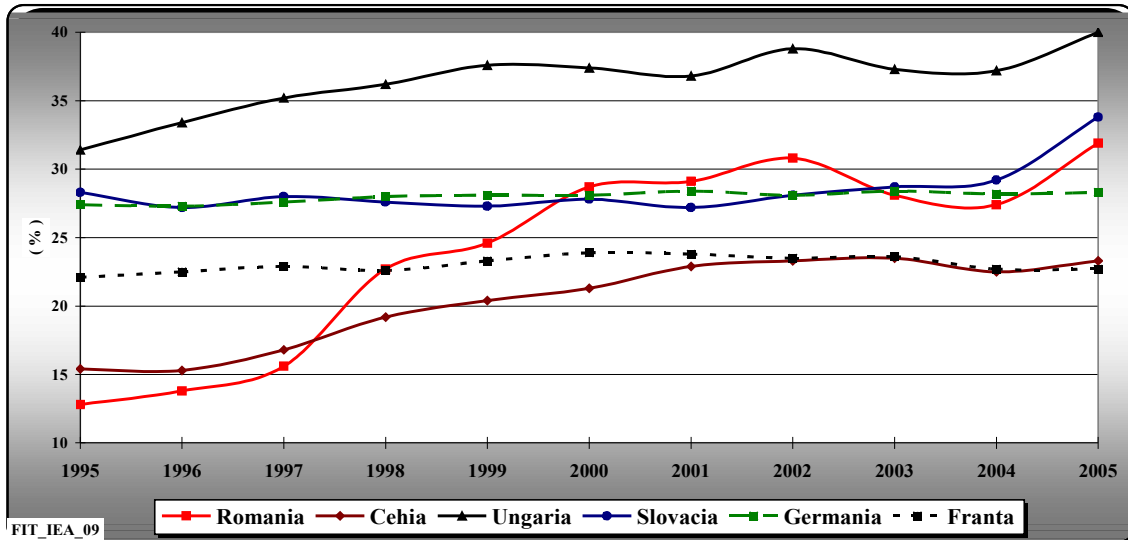
Analiza “comportamentului” temporal al dispersiei regionale a PIB – ului / locuitor pentru perioada 1995 – 2005, permite identificarea unor evoluții relevante:

- În anul 1995, nivelul dispersiei medii a PIB – ului regional / locuitor oscila între un minim de 10,4 % (în Suedia) și un maxim de 31,4 % (Ungaria), niveluri care peste un deceniu aveau să ajungă la 15,5 % și respectiv 40,0 %.
- Dacă se ia ca referință anul intermediar 2000, de când cvasi – totalitatea țărilor central – și est – europene au înregistrat creșteri economice sistematice, indicatorul analizat prezenta o plajă de variabilitate de la un minim de 3,4 % (în Malta) și un maxim dwe 46,8 % (în Letonia), niveluri care aveau să ajungă, după cinci ani de dezvoltare economică, 4,1 % (Malta) și respectiv 51,3 % (Letonia).
- În anul 2005, față de anul 2000, doar în șapte țări membre ale UE – 27 (Belgia, Spania, Franța, Italia, Austria, Finlanda și Regatul Unit) dispersia regională a PIB – ului / locuitor prezintă reduceri situate între 0,1 % (în Belgia și Regatul Unit) și 2,5 % (în Spania). Semnificația acestei tendințe rezidă în aceea că procesul de creștere economică a condus la o diminuare generală a decalajelor de nivel ale regiunilor de

¹³ Vezi: „Verteilung des regionalen BIP je Beschäftigten als Prozentsatz des nationale Durchschnitt”, Eurostat, 2008. De remarcă este faptul că, exceptând Ciprul, toate celelalte 26 state membre ale UE calculează și raportează sistematic datele privind dispersia regională a nivelului general de dezvoltare economică pentru perioada 2000 – 2005. Totodată, 18 țări din cele 27 calculează acest indicator pentru întreaga perioadă de referință (1995 – 2005)

dezvoltare față de mediile naționale, adică avem de-a face cu convergență economică regională reală, generatoare de coeziune economico – socială.

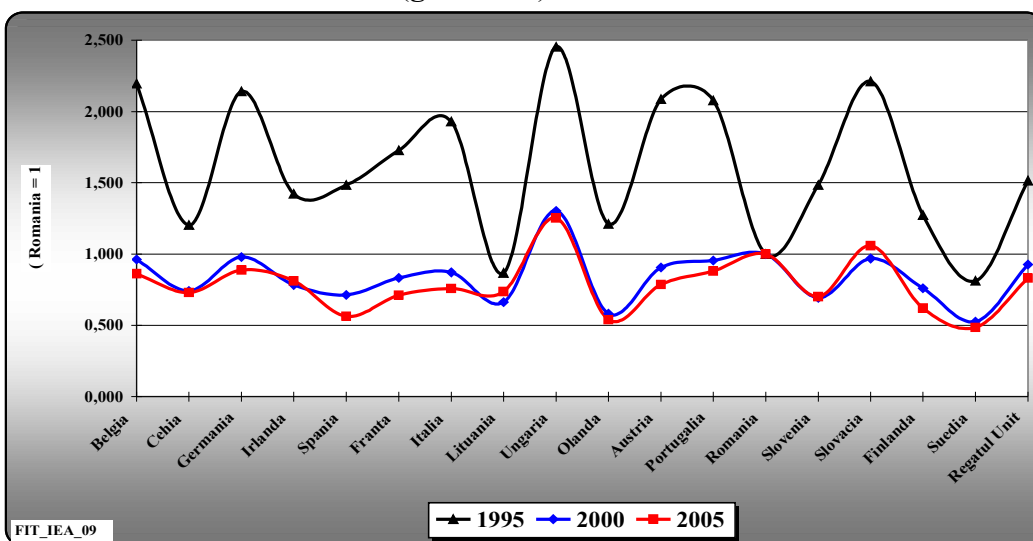
- Într – un panel de șase țări membre (România, Cehia, Ungaria, Slovacia, Germania și Franța), dezvoltarea economică din perioada 1995 – 2005 a fost însoțită, contrar așteptărilor, de un proces de accentuare a disparităților regionale ale PIB – ului regional / locuitor (**grafic 2.4**). Frapantă este situația României, unde dispersia medie regională a crescut de la 12,8 % (1995), la 31,9 % (2005), adică un ritm mediu anual de accentuare a disparităților regionale de 9,56 %. Această tendință accentuată de manifestare a divergenței economice teritoriale, devansează mult situația altor țări est-europene (Cehia – 4,23 %, Ungaria – 2,45 %, Slovacia – 1,79 %) sau vest-europene (Germania – 0,32 % și Franța – 0,27 %).

Sursa: calculatii proprii, pe baza datelor din lucrarea Eurostat "Verteilung des regionalen BIP je Einw. als % des nat. BIP je Einw., EU - 27, 2000-2005

Grafic 2.4. Dispersia regională medie a PIB – ului regional /locuitor, în unele țări ale UE

Luând ca termen de referință România, în trei ani reprezentativi perioadei acoperite statistic (1995, 2000 și 2005), este de observat că, la începutul intervalului de timp considerat (1995), doar în două țări (Lituania și Suedia) dispersia medie regională a PIB – ului / locuitor era inferioară nivelului României (**grafic 2.5**).

Sursa: calculatii proprii, pe baza datelor din lucrarea Eurostat "Verteilung des regionalen BIP je Einw. als % des nat. BIP je Einw., EU - 27, 2000-2005

Grafic 2.5. Dispersia regională medie a PIB /locuitor în anii 1995 – 2000 – 2005 (România = 1)

Ascensiunea relativ rapidă a divergenței economice regionale în România, în perioada 1996 – 2005, a condus la situația că, în anii 2000 și 2005, cvasi – totalitatea țărilor luate în

considerație prezentau niveluri ale dispersiei regionale medii ale PIB – ului / locuitor inferioare Romaniei.

Convergența economică regională, comensurată prin diferiți indicatori sintetici macroeconomici trebuie și poate fi explicată, fie și parțial, prin intermediul unor indicatori de talie microeconomică, referitori la entități din economia reală. Cum în economiile moderne, puternic industrializate, sectorul IMM – urilor deține ponderi majoritare în producția națională și ocuparea forței de muncă.¹⁴

2.4. Convergența regională în economia reală - cazul IMM – urilor din România.

Preliminar aplicării celor două metode prezentate în capitolul metodologic, s-a selectat un număr de indicatori, direcți (primari) și derivați, a căror analiză permite identificarea unor factori cu acțiune perturbatoare a activității economice a IMM – urilor din țara noastră. Ne referim la indicatorii privind: cifra de afaceri reală absolută (regional și pe clase de mărime); cifra de afaceri reală medie pe IMM (pe clase); densitatea IMM – urilor (la 1000 locuitori);

Ca indicator de potențial de performanță economică, *cifra de afaceri reală* (rezultată prin utilizarea deflatorului implicit de prețuri al PIB) pe ansamblul IMM – urilor a înregistrat, în perioada 1998 – 2007, o dinamică sistematic ascendentă, până la nivelul de 1,787 al indicelui (**tabel 2.2**), cu diferențe regionale de creștere situate între indicii 1,398 (în R21 – Nord - Est) și 2,217 (în R32 – București Ilfov).

Tabel 2.2. Cifra de afaceri (C.A.) reală în IMM – urile din România, pe regiuni de dezvoltare, 1998 – 2007 (1998 = 1)

	Total	MacroReg 1		MacroReg 2		MacroReg 3		MacroReg 4	
		R11= NV	R12= C	R21= NE	R22= SE	R31= S-M	R32= B-IF	R41= SV-O	R42=V
1998	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
1999	1,032	0,915	1,151	1,021	0,956	0,898	1,089	1,156	1,065
2000	1,095	1,022	1,252	1,002	1,071	0,957	1,164	1,142	1,089
2001	1,144	1,120	1,223	1,089	1,033	0,956	1,311	1,095	1,078
2002	1,219	1,198	1,360	1,243	1,150	1,043	1,279	1,163	1,284
2003	1,277	1,258	1,389	1,302	1,208	1,108	1,343	1,186	1,375
2004	1,449	1,413	1,608	1,458	1,404	1,214	1,559	1,219	1,587
2005	1,465	1,425	1,567	1,310	1,370	1,348	1,637	1,199	1,558
2006	1,605	1,553	1,732	1,316	1,416	1,472	1,875	1,329	1,673
2007	1,787	1,727	1,917	1,398	1,518	1,556	2,217	1,423	1,778

Sursa: calculatii proprii, pe baza datelor din Statistica Teritorială 2008, INS;

Situația că regiunea R21 Nord - Est prezintă cea mai lentă dinamică a cifrei de afaceri reale vine să confirme relația bi – univocă dintre nivelul general de dezvoltare economică a regiunii și economia sectorială a IMM – urilor, în contrast cu regiunea București Ilfov, unde proximitatea unui mare pol de cerere solvabilă și piață de consum (capitala) constituie un factor de antrenare economică.

Din perspectivă structurală (pe clase de mărime), cifra de afaceri reală a IMM – urilor prezintă, în perioada 1998 – 2007, dinamici și mai contradictorii (**tabel 2.3**).

Tabel 2.3. Cifra de afaceri (C.A.) reală în IMM – urile din România, pe clase de mărime, 1998 – 2007 (1998 = 1)

	TOTAL	0 - 9	10 - 49	50 - 249	250 +
1998	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
1999	1,032	1,019	1,054	1,120	1,002
2000	1,095	1,068	1,355	1,378	0,927
2001	1,144	1,042	1,399	1,611	0,950

¹⁴ Vezi: Toderoiu, F., „Competitivitatea IMM – urilor sub spectrul crizei economice – o perspectivă regională”, Comunicare prezentată la Univ. Spiru Haret, Câmpulung Muscel, 16.05.2008. Ponderea IMM – urilor, în UE – 27, reprezintă ca. 99,8 % din numărul de întreprinderi, 67,1 % din forța de muncă și 57,6 % din VAB, iar în România, ponderile sunt de 99,5 %, 60,8 % și 48,4%;

2002	1,219	1,148	1,517	1,723	0,986
2003	1,277	1,207	1,769	1,978	0,913
2004	1,449	1,382	1,952	2,307	1,032
2005	1,465	1,360	2,004	2,392	1,029
2006	1,605	1,486	2,247	2,723	1,080
2007	1,787	1,724	2,507	3,056	1,164

Sursa: calculatii proprii, pe baza datelor din Statistica Teritorială 2008, INS;

Dinamica mai lentă a volumului valoric al cifrei de afaceri reale în IMM – urile mari (250+) ar putea fi explicată, fie și parțial, prin faptul că activitatea marilor întreprinderi, moștenite din perioada economiei de comandă, în descreștere numerică, s-a „topit”, în anii tranziției, două clase de mărime, mai mobile și mai adaptabile – IMM – urile mijlocii (50 – 249) și mici (10 – 49), care au înregistrat indici considerabil mai mari față de media agregatului (3, 056 și, respectiv 2,507).

Forța economică a IMM – urilor (exprimată, parțial, prin cifra de afaceri reală medie pe întreprindere), analizată tot structural, prezintă dinamici inferioare indicatorului anterior, atât pe ansamblu (creștere de numai 13,2 % în 2007 față de 1998), cât și pe clase de mărime – între 10,2 % în micro – întreprinderi (0 – 9 angajați) și 113,8 % în IMM – urile mijlocii (50 – 249 angajați) (tabel 2.4).

Tabel 2.4. Cifra de afaceri (C.A.) reală medie pe un IMM în România, pe clase de mărime, 1998 – 2007 (1998 = 1)

	TOTAL	0 - 9	10 - 49	50 - 249	250 +
1998	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
1999	1,031	1,022	1,007	1,078	1,139
2000	1,133	1,128	1,152	1,251	1,143
2001	1,174	1,100	1,124	1,378	1,197
2002	1,222	1,184	1,191	1,420	1,261
2003	1,158	1,122	1,269	1,564	1,142
2004	1,163	1,122	1,354	1,758	1,305
2005	1,072	1,004	1,273	1,781	1,360
2006	1,101	1,031	1,286	1,983	1,465
2007	1,132	1,104	1,314	2,138	1,582

Sursa: calculatii proprii, pe baza datelor din Statistica Teritorială 2008, INS;

Ritmul de creștere a cifrei de afaceri reale medii pe un IMM, superior în întreprinderile mijlocii și mari, pare să fie explicabil, fie și în parte, de efectul așa – numitei „economii de scară” asupra productivității muncii.

Numărul de IMM –uri la 1000 locuitori, indicator referențial asupra ofertei potențiale de mărfuri și servicii, pe de o parte, și de alternative ocupaționale generatoare de venituri private și publice, pe de altă parte, prezintă o mare variabilitate în perioada 2002 – 2006, atât în profil regional, cât și ca viteză de modificare (tabel 2.5).

Tabel 2.5. Densitatea regională a IMM – urilor în România, 2002 – 2006 (IMM –uri / 1000 locuitori)

		2002	2003	2004	2005	2006
MacroReg_1	R11_Nord – Vest	13,7	14,9	16,6	18,1	19,2
	R12_Centru	16,1	17,5	19,5	21,1	22,2
MacroReg_2	R21_Nord - Est	9,7	10,5	11,5	12,4	13,2
	R22_Sud - Est	9,2	10,0	10,9	11,7	12,3
MacroReg_3	R31_Sud -Muntenia	8,6	9,8	11,3	12,6	13,7
	R32_București -Ilfov	19,9	22,8	25,1	27,5	29,2
MacroReg_4	R41_Sud -Vest Oltenia	16,8	19,0	21,7	23,9	25,5
	R42_Vest	35,4	40,8	47,5	53,5	57,6
	TOTAL	14,8	16,6	18,7	20,5	21,9

Sursa: calculatii proprii, pe baza datelor din Statistica Teritorială 2008, INS;

Se poate observa faptul că, în cinci din cele opt regiuni de dezvoltare, ordinea descrescătoare a densității demografice a IMM – urilor din anul 2006 este identică cu cea din 2002. Situarea celor trei regiuni cu nivel general de dezvoltare economică mai scăzut și cu caracter agrar mai pregnant (Nord – Est, Sud – Est și Sud – Muntenia) pe ultimele trei locuri reconfirmă, în opinia noastră, supoziția după care în regiunile sărace mediul de afaceri pare să fie mai puțin stimulat pentru înființarea de IMM – uri.

Analiza dinamicii celor trei indicatori parțiali de caracterizare a activității sectorului IMM, în perioada 1998 – 2007 (volumul valoric al cifrei de afaceri reale, în profil regional și pe clase de mărime; cifra de afaceri reală medie pe un IMM, pe clase de mărime; densitatea demografică a IMM, în profil regional) constituie – prin descifrarea unor cauzalități din evoluțiile regionale și structurale contradictorii – a constituit un demers pregătitor al aplicării celor două modele analitice de comensurare a convergenței regionale în competitivitatea acestui segment important al economiei naționale (tabel 2.6).

Tabel 2.6. Cifra de afaceri (C.A.) nominală medie pe un IMM în România - dispersie regională și dinamică (în termeni reali), 1998 – 2006

		1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
MR_1	R11_NV	5,6	16,8	20,5	23,8	28,8	32,1	33,7	39,4
	R12_C	4,0	3,6	10,4	11,0	16,2	17,9	21,5	22,3
MR_2	R21_NE	5,0	14,4	18,1	17,7	17,4	19,9	30,6	42,9
	R22_SE	2,3	5,2	11,9	7,1	5,6	3,3	5,0	10,0
MR_3	R31_SM	2,5	0,5	1,9	1,1	5,7	5,4	20,4	23,1
	R32_BIF	17,6	43,6	76,0	48,9	52,5	58,1	62,3	80,8
MR_4	R41_SVO	2,5	1,3	5,2	7,9	8,4	19,1	19,7	18,2
	R42_V	0,6	2,8	8,0	11,4	13,1	16,4	28,3	43,1
	Suma abaterilor ponderate.	40,2	88,2	152,0	128,9	147,6	172,1	221,4	279,9
	Disp. reg. a C.A. nom / IMM (%)	21,9	19,8	23,9	15,6	15,3	15,4	19,1	21,1
	(C.A. reală / IMM) (1998 = 1)	1,000	1,139	1,173	1,237	1,161	1,171	1,084	1,115

Sursa: calculatii proprii, pe baza datelor din Statistica Teritorială 2008, INS;

Practic, din aplicarea primei metode analitice, rezultă faptul că nivelurile cifrei de afaceri nominale medii pe un IMM ale celor opt regiuni diferă față de valoarea sa națională cu o medie situată, în perioada 1998 – 2006, între minimum de 15,3 % (2003) și maximum de 23,9 % (2001), cu evoluții oscilante în interiorul acestui interval de timp (trend descrescător între anii 1998 – 2003 și respectiv crescător în anii 2004 – 2006).

Concluzia care derivă din acest comportament temporal al dispersiei regionale a cifrei de afaceri medii nominale pe un IMM poate fi aceea că procesul de creștere economică ar trebui să fie „flancat” și de o convergență regională a acestui indicator, ca suport palpabil al unei coeziuni sociale ameliorate în dezvoltarea teritorială.

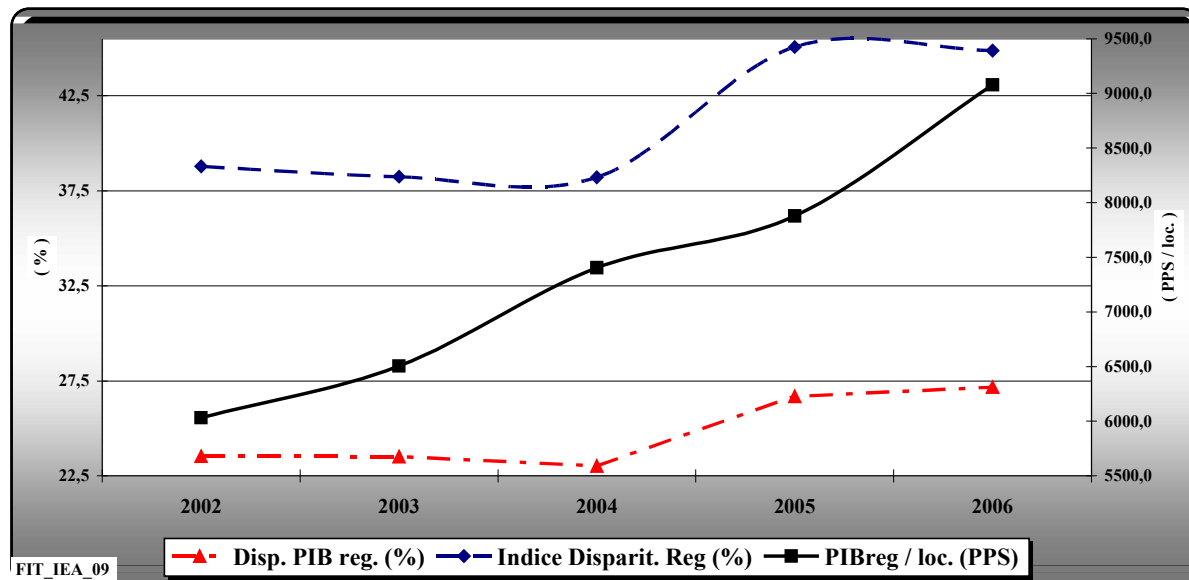
Considerația anterioară este confirmată de evoluția, pe ansamblul economiei naționale, a dispersiei regionale (D) și a indicelui disparității regionale a PIB / locuitor (IDR), în perioada 2002 – 2006 (tabel 2.7).

Tabel 2.7. PIB / locuitor în România - dispersia regională (D) și indicele disparității regionale (IDR), 2002 – 2006

	2002	2003	2004	2005	2006
Dispersie PIB reg. / loc. (D, %)	23,5	23,5	23,0	26,7	27,2
Indice Disparit. Reg. a PIB / loc. (IDR, %)	38,8	38,2	38,2	45,1	44,9
PIBreg / loc. (PPS)	6033,2	6505,1	7404,4	7878,2	9078,8

Sursa: calculatii proprii, pe baza datelor din Statistica Teritorială 2008, INS;

Este de observat că, un spor relativ de 50,5 % al PIB – ului / loc., realizat în patru ani (2002 – 2006), a fost însoțit de o ușoară tendință de accentuare a divergenței regionale a nivelului de dezvoltare economică, cuantificată prin cele două metode. Astfel, nivelul PIB – ului regional / locuitor diferă, față de valoarea sa națională cu o medie a dispersiei (D) situată, în perioada 2002 – 2006, între un minim de 23,0 % (2004) și un maxim de 27,2 % (2006) (grafic 2.6).

Sursa: calculatii proprii, pe baza datelor din Statistica Teritoriala 2008, INS;

Grafic 2.6. Corelația dintre creșterea economică și convergența regională în economia reală.

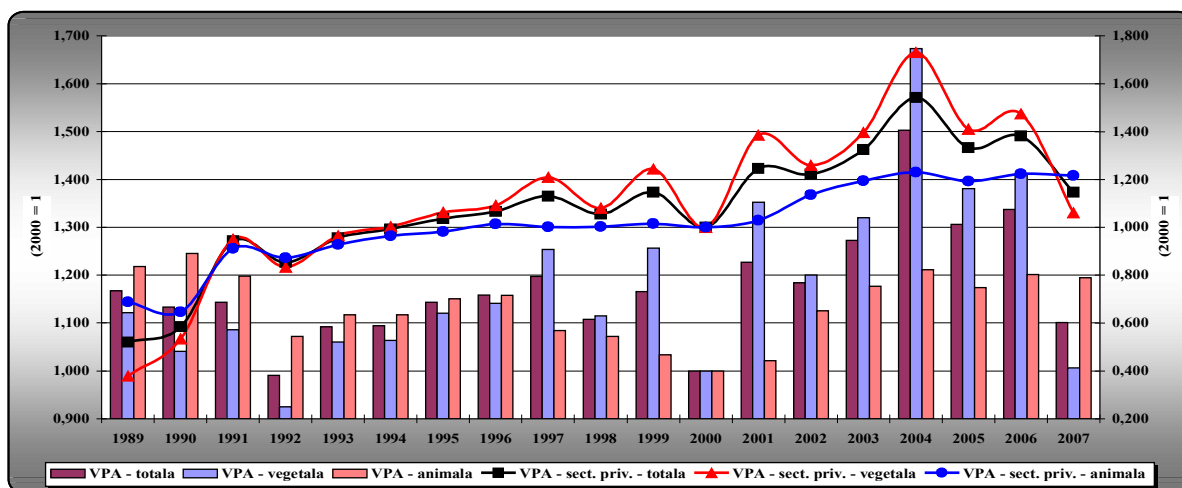
Așadar, la nivel macroeconomic, chiar pe fondul prezenței, în perioada 2002 – 2006, a unui proces de creștere economică sistematică, tendința ușoară spre coeziune regională crescândă, din anii 2002 – 2004 (D și IDR descrescătoare), este urmată de un trend regresiv al acestei caracteristici calitative a dezvoltării, în anii 2005 – 2006 (D și IDR crescătoare).

2.5. Convergența regională în economia reală - cazul agriculturii din România.

Cum pământul constituie unul dintre componentele esențiale ale așa - numitei „trinități” economice fundamentale (muncă – pământ – capital), abordarea procesului de convergență regională internă, aplicată la agricultură, a cărei prezență ca principală activitate în spațiul rural, vine să completeze „tabloul” și tendințele manifeste în procesul general de convergență economică, generatoare de coeziune socială.

Între indicatorii pe baza cărora, aplicând aceeași metodologie, se încearcă cuantificarea procesului de convergență în agricultură, s-a optat, în primă instanță, asupra productivității pământului, măsurată prin valoarea producției agricole (recalculată în prețuri comparabile 2007) la hectarul agricol.

În acest context, considerăm utilă prezentarea generală a dinamicii producției agricole în perioada 1989 – 2007, atât pe total cât și în sectorul privat. (grafic 2.7).

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor din TEMPO-Online, INS, 2009;

Grafic 2.7. Dinamica producției agricole – total și în sectorul privat, 1990 – 2007 (2000 = 1)

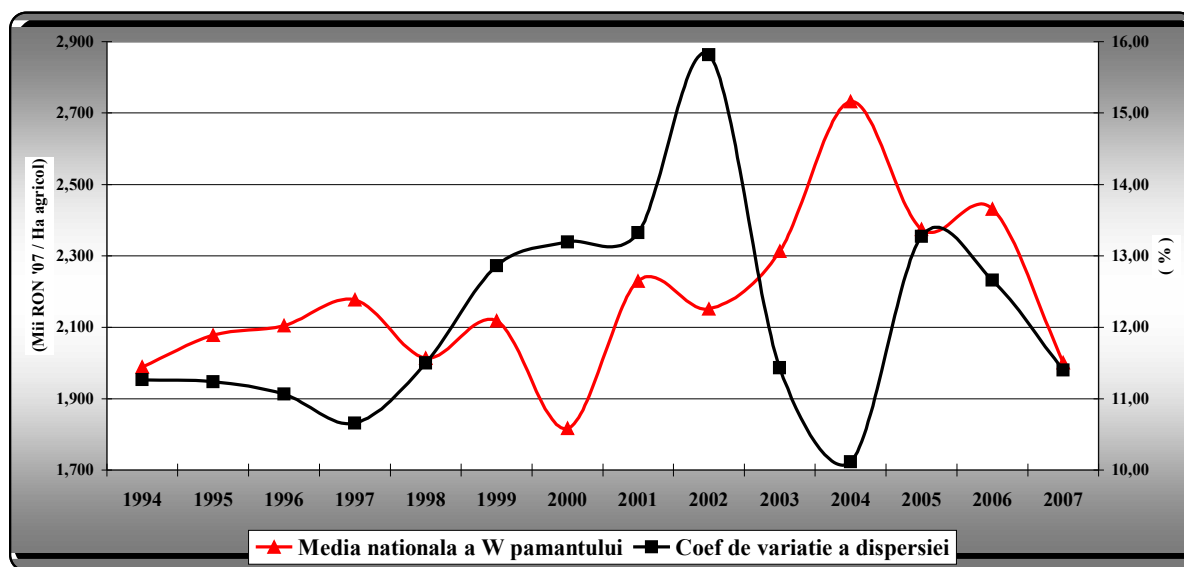
Volumul valoric al producției agricole totale era în anul 2007 cu ca. 5,7 % inferior anului 1989, pe întreaga perioadă înregistrându-se patru intervale cu scăderi, în ritmuri anuale diferite (1,07 % în anii 1990-91, 13,3 % în anul 1992, 3,61 % în anii 1997-2000 și 9,86 % în anii 2005-07), și două perioade de creștere (3,98 % în anii 1993-96 și 10,7 % în anii 2001-04). Producția vegetală a marcat, în aceeași perioadă de 18 ani, atât scăderi mai puternice, cât și creșteri mai intense.

Interesant este faptul că producția agricolă în sectorul privat a înregistrat ritmuri de creștere superioare agregatului și ritmuri de scădere inferioare agregatului, diferențele de intensitate a modificărilor putând fi explicate, între altele, și prin decalajul calitativ prezumat al managementului producției între sectorul privat și cel public.

Cuantificarea procesului de convergență economică prin agricultură, s-a realizat cu referire la perioada 1994 – 2007, pentru care sunt disponibile date statistice relevante la nivel de regiuni de dezvoltare și județe.

Particularitatea agriculturii, în general, și a producției agricole vegetale, în special, de a prezenta un grad de meteo-dependență mult superior altor ramuri ale economiei naționale poate fi reliefată prin intermediul coeficientului de variație care, pentru perioada amintită, a fost de 11,87 5, cu oscilații între nivelul minim de 9,15 % (în regiunea R12 – Centru) și nivelul maxim de 21,58 5 (în regiunea R41 – Sud Vest).

Pe fondul unei variații medii anuale de 10,44 % a productivității pământului agricol (măsurată prin valoarea producției agricole, în prețuri 2007, la hectarul de teren agricol), dispersia medie regională a acestui indicator de convergență a înregistrat niveluri diferențiate, de la un minim de 10,66 % (1997), la un maxim de 15,82 % (2002) (**grafic 2.8**).

Sursa: Calculatii proprii, pe baza datelor din TEMPO/Online, INS, 2009;

Grafic 2.8. Productivitatea pământului și dispersia sa regională, 1994 – 2007

Este de remarcant „comportamentul” aproape simetric opus al celor doi indicatori, în sensul că, în intervalele temporale marcate de creșteri de productivitate a pământului convergența regională crește (sau, altfel exprimat, divergența regională scade), iar în intervalele cu scăderi de productivitate, dispersia regională crește.

CAPITOL 3. CONCLUZII ȘI DESCHIDERI.

1. În România, politica guvernamentală de convergență economico - socială pare relativ difuz formulată, fiind cumva subsumată politicii de dezvoltare regională, pentru care Programul de Convergență 2008 – 2011, preconizează două obiective: diminuarea dezechilibrelor regionale existente și dezvoltarea echilibrată regională.

2. Procesul complex de convergență economico - socială din orice țară sau comunitate de state, poate fi abordat din perspectiva a două principale unghiuri de tratare: ca stadiu al realizării convergenței și ca intensitate a procesului de realizare a convergenței.

3. Analiza statistică generală a procesului de convergență economică se bazează pe două seturi de indicatori relevanți: indicatori de structură economică și indicatori de performanță economică.

4. Mediul economic regional este modelat de trei mari grupe de factori care influențează spiritul antreprenorial, mai exact, factori specifici macro - climatului, micro - climatului și factori specifici fiecărui individ în parte.

5. Competitivitatea regională încearcă să măsoare nivelul de prosperitate economică al regiunilor, prin construirea unui set de indicatori și, apoi, prin compararea rezultatelor pe regiuni, cu scopul de a cuantifica gradul de succes obținut de fiecare regiune în parte.

6. În decursul decadei 1996 – 2006, țările central- și est-europene au cunoscut un puternic proces de convergență reală către UE, în termeni de nivel al PIB / locuitor și de productivitate.

7. PIB - ul regional pe locuitor (exprimat PPS) diferea considerabil, în anul 2006, în cadrul celor 275 de regiuni ale UE – 27, amplitudinea decalajului de nivel situându - se între 336% (Inner London) și 25% (regiunea Nord - Est, România).

8. Cu toate progresele vizibile ale convergenței economice, la o comparare a mediilor trianuale 1999 – 2001 și 2004 – 2006, se constată că doar 5 din cele 275 regiuni au depășit granița de 75 % din media UE -27 (între care și una din România).

9. Grupa celor mai slabe economic 20 de regiuni ale UE-27, în care locuia 7,5 % din populația, a avansat în intervalul de timp considerat (2001 - 2006), în sensul că PIB-ul său pe

locuitor a urcat de la o pondere de 28,2 % la 33,2 % din media comunitară a indicatorului, aici intervenind consecințele puternicului proces de revenire economică din Bulgaria și România.

10. Într – un panel de șase țări membre ale UE-27 (România, Cehia, Ungaria, Slovacia, Germania și Franța), în care dezvoltarea economică din perioada 1995 – 2005 a fost însoțită, contrar așteptărilor, de un proces de accentuare a disparităților regionale ale PIB – ului regional / locuitor

11. În România dispersia medie regională a crescut de la 12,8 % (1995), la 31,9 % (2005), adică un ritm mediu anual de creștere a disparităților regionale de 9,56 %. Această tendință accentuată de manifestare a divergenței economice teritoriale, devansează mult situația altor țări est-europene.

12. Ascensiunea relativ rapidă a divergenței economice regionale în România, în perioada 1996 – 2005, a condus la situația că, în anii 2000 și 2005, cvasi – totalitatea țărilor luate în considerație prezentau niveluri ale dispersiei regionale medii ale PIB – ului / locuitor inferioare Romaniei.

13. Situarea celor trei regiuni cu nivel general de dezvoltare economică mai scăzut și cu caracter agrar mai pregnant (Nord – Est, Sud – Est și Sud – Muntenia) pe ultimele trei locuri ale ierarhiei descrescătoare ale densității IMM / 1000 locuitori, reconfirmă, în opinia noastră, supoziția după care în regiunile sărace mediul de afaceri pare să fie mai puțin stimulat pentru înființarea de întreprinderi mici și mijlocii.

14. Aplicând prima metodă analitică, rezultă faptul că nivelurile cifrei de afaceri nominale medii pe un IMM ale celor opt regiuni diferă față de valoarea sa națională, în perioada 1998 – 2006, cu o medie situată între minimumul de 15,3 % (2003) și maximumul de 23,9 % (2001), cu evoluții oscilante în interiorul acestui interval de timp (trend descrescător între anii 1998 – 2003 și respectiv crescător în anii 2004 – 2006).

15. Comportamentul temporal al dispersiei regionale a cifrei de afaceri medii nominale pe un IMM poate releva faptul că procesul de creștere economică ar trebui să fie „flancat” și de o convergență regională a acestui indicator, ca suport palpabil al unei coeziuni sociale ameliorate în dezvoltarea teritorială.

16. La nivel macroeconomic, chiar pe fondul prezenței, în perioada 2002 – 2006, a unui proces de creștere economică sistematică, tendința ușoară spre coeziune regională crescândă, din anii 2002 – 2004 (D și IDR descrescătoare), este urmată de un trend regresiv al acestei caracteristici calitative a dezvoltării, în anii 2005 – 2006 (D și IDR crescătoare).

17. Cuantificarea procesului de convergență în agricultură s-a optat, în primă instanță, asupra productivității pământului, măsurată prin valoarea producției agricole (recalculată în prețuri comparabile 2007) la hectarul agricol.

18. Volumul valoric al producției agricole totale era în anul 2007 cu ca. 5,7 % inferior anului 1989, pe întreaga perioadă înregistrându – se patru intervale cu scăderi, în ritmuri anuale diferite (1,07 % în anii 1990-91, 13,3 % în anul 1992, 3,61 % în anii 1997-2000 și 9,86 % în anii 2005-07), și două perioade de creștere (3,98 % în anii 1993-96 și 10,7 % în anii 2001-04).

19. Pe fondul unei variații medii anuale de 10,44 % a productivității pământului agricol, dispersia medie regională a acestui indicator de convergență a înregistrat niveluri diferențiate, de la un minim de 10,66 % (1997), la un maxim de 15,82 % (2002).

20. Este de remarcat „comportamentul” aproape simetric opus al celor doi indicatori, în sensul că, în intervalele temporale marcate de creșteri de productivitate a pământului convergența regională crește (sau, altfel exprimat, divergența regională scade), iar în intervalele cu scăderi de productivitate, dispersia regională crește.

BIBLIOGRAFIE

- Krueger A (2009) „Narrowing spread in regional GDP”, *Eurostat Statistic in focus*,
- Pecican, E. St. (2009), „Indicatori privind convergența reală și aplicațiile acestora”, în Iancu, A., (coord.) „*Convergența economică*”, Ed. Academiei Române, București;
- Quah, D. T. (1996), “Regional convergence clusters across Europe”, *European Economic Review*, vol. 40;
- Vincze, M. (2002)_Regional competitiveness in Romania, Working Paper, World Bank, Bucharest;
- von Hagen, J., Siedschlag, I. (2008), „Managing capital flows Europe”, in ADB Institute Discussion Paper, 103
- Zaman, Gh., Georgescu, G. (2009), „Structural fund absorption: a new challenge for Romania”, în: *Romanian Journal of Economic Forecasting (RJEF)*, Nr. 1, pp 138 – 154;
- *** „Policy guidelines for regions falling under the new new competitiveness...”, Vol. I, Statistical analysis, Csil Milano, dec. 2005
- *** Programul de Convergența 2008 – 2011, Guvernul României, Mai 2009,
- *** Observatory of European SMEs – Analytical Report, Flash Eurobarometer 196, May 2007;
- *** MittelstandsMonitor 2009, IfMF, Bonn;
- *** Eurostat, Statistik kurz gefasst, Nr. 31 / 2008, Unternehmen nach Groessenklassen – Ueberblick ueber KMU in der EU;
- *** Carta Albă a IMM – urilor din România 2008;
- *** GEA 2007, Manual de Evaluare a Competitivității Regionale;
- *** Eurostat Regional Yearbook 2008;
- *** Regional Disparities and per capita GDP in 1995-2005, în *European Economy*, Nr. 1 / 2009;
- *** „Eurostat Jahrbuch der Regionen 2009”, European Commission, ISSN 1830 – 9690